

Lliçó de graduació
"La història i el poder del dret"

Tomàs de Montagut, catedràtic del Departament de Dret de la UPF
Acte Acadèmic de Graduació (17 de desembre del 2011)

Rector Magnífic de la Universitat Pompeu Fabra, senyora presidenta del Consell Social, senyor vicerector, professores i professors, llicenciades i llicenciats en Dret, diplomades i diplomats en Relacions Laborals i en la doble diplomatura en Relacions Laborals i Ciències Empresarials de la promoció 2011, amigues i amics: bona nit a tothom i enhorabona a les graduades i graduats que avui esteu aquí perquè heu culminat amb èxit a la Pompeu Fabra la vostra carrera, després de diverses anyades d'estudi i d'aplicació intensa a les activitats pròpies de la vida acadèmica universitària.

L'article 27.10 de la Constitució Espanyola vigent del 1978 reconeix l'autonomia de les universitats en els termes que la llei estableixi. Aquest principi d'autonomia està dirigit a garantir als professors i als estudiants la llibertat de recerca, la llibertat d'ensenyament i la llibertat d'estudi.

És dins del clima d'aquesta fecunda llibertat que aquells que ara us gradueu heu pogut seguir els vostres estudis: escoltant les lliçons dels professors a les aules, debatent les qüestions problemàtiques en les classes pràctiques o seminaris, treballant amb els recursos per a la informació i l'aprenentatge a la biblioteca, o discutint entre vosaltres o amb els professors els dubtes que anaven sorgint per raó del procés d'adquisició de coneixements dels programes docents, o amb ocasió dels conflictes o reptes que ens planteja, dia a dia, la societat en la qual vivim i de la qual ens sentim solidaris, bé a nivell local, nacional o internacional.

És cert que l'acte de graduació és una gran festa, a la qual heu vingut a divertir-vos i a celebrar-ho amb els companys i amics, amb els professors i amb

la família, i que no esteu pas aquí per treballar ni per escoltar lliçons. No us preocupeu, que la meua serà breu. Tanmateix, la Universitat, amb aquest acte, també vol reconèixer que amb el vostre treball constant i aplicat heu assolit els objectius que us havíem fixat. Volem reconèixer que heu utilitzat de manera responsable tant els recursos invertits com la llibertat acadèmica que l'alt nivell d'autonomia universitària us ha proporcionat, com a servei públic, durant aquests anys.

Per tant, en aquest acte d'avui podem constatar: que heu estat dignes de la confiança esmerçada en vosaltres per la comunitat, la qual ha finançat més del 80% del cost real dels estudis; i també que heu correspost dignament a l'amor i a la fidelitat dels vostres pares i familiars –avui aquí presents, en són testimoni–, que us han donat un suport i un ajut constant i valuósíssim, tant en els aspectes morals com en els materials, durant els lògics alts i baixos del vostre itinerari acadèmic.

En definitiva, la llibertat i la confiança tenen com a contrapunt la responsabilitat, de la qual avui n'heu retut un primer i bon compte amb l'obtenció dels preuats títols de llicenciat en Dret o de diplomat en Relacions Laborals o en Relacions Laborals i Ciències Econòmiques.

Us felicito ben sincerament per aquest bon resultat i us animo a conservar en la vostra memòria aquest esperit de llibertat i de compromís acadèmic que ha fecundat el vostre esforç i que us ha permès triar o elegir el camí del coneixement crític i de la formació intel·lectual durant aquests anys de vida universitària: lliure de molts condicionaments, i plena d'esperances i d'il·lusions en els projectes de futur.

Ara vindrà l'etapa de la inserció laboral i de l'aprenentatge continuat al llarg de la vida, en què s'haurà de posar en pràctica i s'haurà d'eixamplar la formació fins avui adquirida.

Em permetreu que com a professor d'Història del Dret acabi aquesta lliçó de graduació amb un parell de reflexions i amb una conclusió. La primera reflexió és sobre la historicitat del dret, millor dit, sobre si hom té la consciència que el dret és un producte històric i no pas el producte exclusiu d'una voluntat divina, d'una raó humana universal que cancel·la la història o d'una voluntat arbitrària dels mercats, volàtil i poc transparent.

El jurista romà Gai, del segle II després de Crist, en un extracte del seu comentari a les XII Taules (D., 1.2.1) afirma: "S'ha de considerar perfecte allò que consta de totes les seves parts, i, certament, de cada cosa n'és part principalíssima l'inici."

Per conèixer perfectament el dret s'han de conèixer totes les seves parts. Qui no coneix l'origen del dret no en té un coneixement perfecte. És més, per trobar la solució de qualsevol problema i també d'un problema jurídic és fonamental conèixer com s'ha originat. Si es pot arribar a esbrinar quines foren les causes que generaren el problema, bé es pot dir que ja es té la meitat de la solució.

En els orígens de tots els drets hi han unes circumstàncies polítiques, econòmiques, socials i culturals que els expliquen i que, per tant, cal conèixer, si es vol ser un bon jurista. En definitiva, a banda de dominar altres aspectes no menys importants del dret relatius a la seva constitució o a la seva articulació interna, sistemàtica o dogmàtica, us animo a no perdre mai de vista la perspectiva històrica del dret i l'explicació genètica dels problemes i dels fenòmens jurídics, amb els quals us haureu d'enfrontar en la vostra futura pràctica professional.

La segona reflexió és sobre el caràcter crític de la història. Amb això vull dir que la història es planteja recuperar de manera científica o rigorosa l'experiència jurídica del nostre passat per entendre i explicar el nostre present i, fins i tot, per millorar-lo o transformar-lo.

Com deia el professor Antonio Hespanha, la història és una assignatura crítica perquè estudia els orígens i les arrels dels problemes, perquè promociona la ponderació i l'avaluació dels fets i perquè permet el judici, no sobre el passat sinó sobre el present.

En aquest punt vull cridar l'atenció sobre el fet que tant la teoria com la pràctica del dret exigeixen del jurista un alt sentit crític per no limitar-se a repetir o a aplicar fórmules preconstituïdes que no s'entenen o a invocar criteris d'autoritat perquè hom és incapaç d'elaborar-ne de propis i d'originals. La història també pot ajudar a suplir aquestes mancances.

En conclusió, la formació crítica actual que heu rebut com a juristes en les diverses branques del dret positiu us capacita per elaborar fórmules que sintetitzin les dades de l'experiència i que fomentin una ordenada estabilitat social. Tanmateix, l'explicació històrica o genètica del dret es dirigeix també de manera especial a aguditzar el sentit crític davant la llei, les seves fórmules i els seus resultats. Com indicava Adriano Cavanna, la reflexió històrica fa que l'home esdevingui lliure; l'allibera de la servitud del passat o d'aquella altra envers els postulats econòmics del present; fa que el dret i les seves fórmules siguin un instrument a disposició del jurista i no pas que el jurista sigui un instrument del dret.

Disposar del recurs explicatiu de la història adquireix més importància avui en dia, quan les polítiques hegemòniques dels estats neoliberals imposen per sortir de la crisi econòmica i financera la vinculació de determinades lleis als dictats de la regulació econòmica dels mercats, constituïda per les regles d'una economia mundial, oberta i globalitzada però, al mateix temps, planificada arbitràriament des dels grans centres multinacionals de decisió financera, política i econòmica.

Avui, més que mai, cal recuperar i tenir presents per al futur de la societat actual els valors de la justícia i de l'equitat que formen part de la nostra cultura

i tradició jurídiques. A tall d'exemple m'abellix recordar ara que dels Usatges de Barcelona, capçalera medieval i venerable del dret català, de les Constitucions de les Corts Catalanes i de la doctrina dels nostres grans juristes com Joan Pere Fontanella (1575-1649) en podem extreure els principis de l'imperi del dret i del pactisme jurídic que ens porten a la convicció que tothom ha d'observar i ha de respectar el dret en condicions d'igualtat, i que per fer ús de l'autonomia de la voluntat personal o institucional, en els seus diversos graus o nivells, cal el consentiment informat, la negociació i el pacte entre les parts privades que contracten, o per part dels ciutadans o membres de la institució o de la comunitat autònoma de la qual es tracti.

També del procés històric de construcció de l'estat constitucional n'extraïem com a valuosa experiència la convicció que cal lluitar en defensa dels drets humans; per al reconeixement de les llibertats personals; per al triomf dels principis democràtics en l'organització política; i per a la protecció i tutela efectiva de les parts econòmicament més febles de la societat amb la constitucionalització dels drets socials.

Sobre aquests pilars jurídics s'ha bastit fatigosament l'estat democràtic i social de dret que ens assegura una convivència pacífica i un notable benestar material que avui està passant per un tràngol. A vosaltres us pertocarà fer viure i fer créixer el nostre dret en el dia a dia de la pràctica professional. Sereu els mitjancers entre els dictats de la llei i les exigències de la societat i dels seus ciutadans.

Si aquesta tasca d'interpretació del dret la feu amb esperit liberal, amb sentit crític i amb respecte als valors de la cultura jurídica contribuïreu, sens dubte, al bon funcionament i a la millora de la nostra societat i, fins i tot, podreu participar en la projecció de nous models alternatius de convivència humana més justa i més equitativa. Aquí és on rau el veritable poder del dret.

Però és hora de finalitzar ja aquesta lliçó de graduació o de comiat, millor dit, de no comiat –perquè la Universitat Pompeu Fabra tindrà sempre les portes obertes per a vosaltres–, i ho faré amb una invocació ben sentida:

llarga vida a les graduades i graduats de la promoció 2011 de la UPF!!

Moltes gràcies per la vostra atenció.